

Ірина Федорів

МИРОН КОРДУБА І НТШ

Тернопільський національний педагогічний університет
ім. Володимира Гнатюка

Мирон Кордуба належить до покоління української інтелігенції рубежу XIX–XX ст., представники якого, покидаючи дім своєї, як правило, священничої родини, ставали на шлях світського служіння народу, збереження й розвитку національної культури. У дусі вимог часу вони отримували університетську освіту та пробували себе у літературній і науковій творчості. Більшість віддавала перевагу науці, справжній культ якої склався серед української інтелігенції з 90-х рр. XIX ст. до початку Першої світової війни. У той час створюються українські наукові товариства, зокрема й Наукове товариство ім. Шевченка (НТШ), засновуються періодичні збірники наукових праць, видається фахова та науково-популярна література, формується коло вчених, яке стало кістяком майбутньої Академії наук.

М. Кордубу (1876–1947) – видатного українського історика, географа, етнографа, археографа, бібліографа, публіциста, педагога, громадсько-політичного діяча – М. Грушевський зараховував до «невеликого числа своїх справжніх учнів, якими він завжди опікувався і з яких сподівався пожитку для нашої суспільності» [1].

Потреба вивчення питання співпраці М. Кордуби і НТШ зумовлена відсутністю спеціальних вітчизняних студій, де повною мірою висвітлювалася б зазначена проблема. Таке дослідження дозволить рельєфніше виявити мотиви участі М. Кордуби у діяльності та виданнях НТШ, об'єктивно проаналізувати його роботу в історико-філософській секції та археографічній комісії, дозволить зробити висновок, наскільки вона відповідала соціальним запитам і потребам національного становлення тодішнього суспільства та сьогодишнього.

У науковому сенсі означена тема дозволяє розглядати проблему майже з початкової стадії дослід. Хоча в українській історіографії досліджені окремі аспекти діяльності М. Кордуби в НТШ та співпраці в цьому контексті з М. Грушевським. Вони простежуються у працях І. Крип'якевича [2, 3], М. Алексієвця і В. Савенка [4], Б. Головина [5, 6], З. Зайцевої [7], Я. Серкіза [8, 9], О. Найдю [10], О. Купчинського [11] та ін.

Народився Мирон Кордуба 2 березня 1876 р. в с. Острів коло Тернополя у сім'ї священника. З перших днів навчання у початкових

класах школи в рідному селі хлопець виявив особливі здібності й нахил до науки [5]. У 1885-1891 рр. здобував освіту в Тернопільській гімназії, а в 1891-1893 рр. – в академічній гімназії у Львові (7-8 класи). Перехід був вимушений у зв'язку з конфліктом на національному ґрунті із вчителем-поляком [12, 662].

У 1893 р. М. Кордуба вступив на філософський факультет Львівського університету. Протягом двох років навчання він слухав лекційні курси професорів І. Шараневича (історія Австро-Угорської монархії), К. Войцехівського (історія Австрії), Л. Фінкеля (епоха хрестових походів), О. Огоновського (історія української літератури), а також А. Ремана з географії та В. Скурського з філософії. Відвідував семінари М. Грушевського – з історії України, І. Шараневича – з історії Австрії, М. Дембінського із загальної історії [13, арк. 4].

Під керівництвом М. Грушевського М. Кордуба робить перші кроки в історичній науці. При підготовці наукових кадрів М. Грушевський дотримувався таких принципів: збудити зацікавлення предметом історії, довести її престижність, важливість для формування не тільки людини, але й нації; висока вимогливість, постановка важких і поважних завдань в якомога ранньому віці, не дріб'язкова опіка, а самостійна праця, не історичний гурток при університеті, а участь у роботі НТШ. Для цього треба було поступово розвивати у молодих учених-студентів навички наукової роботи: реферування, огляди, рецензії, критика, архівний пошук включно до відряджень студентів у закордонні архіви; врешті, створення умов для оперативного публікування завдяки організованим виданням НТШ [3, 25-26].

Як університетський професор, історик і промотор наукової діяльності НТШ, М. Грушевський у першу чергу звернув увагу на приєднання до наукової праці молодих здібних істориків, які переважно були його студентами і під його керівництвом брали участь у роботі історично-філософічної секції та інших наукових комісіяx НТШ [14, 56]. Як писав пізніше історик, «нас, своїх студентів, професор затягнув до рецензійного відділу. Зразу це нам видалося дивним, бо не почували за собою відповідної підготовки, щоб обговорювати, або й критикувати твори учених-спеціалістів. Але М. Грушевський вмів швидко розігнати сумніви й недостачу довір'я в сили. Так поробив із нас 18-20-літніх хлопців-рецензентів і так повставали перші студентські рецензії в Записках» [15, 795]. Протягом неповного 1895 р. історик прорецензував 28 наукових праць німецькою, польською, французькою та іншими мовами [9, 2].

Тільки бібліографічний відділ «Записок НТШ» вмістив шість його рецензій, серед яких – на статті професорів Варшавського університету І. Філевича «Угорська Русь и связанные с нею вопросы и задачи русской исторической науки» [16, 5] та К. Грота «Мадыяры и славяне въ прошлом» [16, 6-7], на монографію Г. Стракоча-Грасмана «Вторгнення монголів у Центральну Європу в 1241 та 1242 рр.» [16, 11-12], на другий том монографії Д. Яворницького «Історія Запорозжскихъ козаковъ» [17, 39-44], на розвідку Ф. Крчека «Писанки в Галичині» [17, 58-61], на працю О. Краушара «Історичні і літературні картки» [18, 38-39].

До НТШ М. Кордуба вступив у 1895 р. Це підтверджує запис у «Книзі обліку членів НТШ» та сплачені ним внески за 1895-1896 рр. [19, 110].

У 1896 р. він уперше виступив на засіданні історико-філософської секції НТШ. Таким чином, поруч із В. Антоновичем, Д. Багалієм, О. Барвінським, В. Гнатюком, О. Колесою, С. Томашівським, О. Терлецьким та іншими, історик став одним з перших членів Товариства, яке поступово ставало осередком наукової праці, особливо в галузях, пов'язаних з українським краєм [20, 392, 395, 21, 15-16].

У 1896 р. для бібліографічного відділу «Записок НТШ» М. Кордуба подав ще шість заміток на праці російських, польських та австрійських авторів. Для відділу «Наукова хроніка» цього ж часопису анонсував 16 німецькомовних етнографічних розвідок Р.Ф. Кайндля, присвячених гуцулам, галицьким і буковинським русинам та липованам; проаналізував причетні до українознавчої тематики публікації журналів, які тоді виходили на території Австро-Угорської монархії, зокрема «Візантійського журналу», «Місячника з першоджерел народознавства», «Журналу австрійського народознавства», «Журналу східноєвропейської історії», «Етнологічних повідомлень з Угорщини» [22, 1-10; 23, 37-42; 24, 31-37].

1 липня 1903 р. М. Кордубу обрали дійсним членом НТШ у Львові, головою якого тоді був М. Грушевський. Тепер він мав право брати участь у наукових засіданнях, що відбувалися що два тижні [4, 175]. Члени Товариства читали повідомлення про свої роботи, секція вирішувала можливість їх публікування [2, 26]. Зауважимо, що дійсних членів секція добирала собі переважно з-поміж своїх співпрацівників, і число їх зростало досить повільно [2, 395-396].

Для М. Кордуби велике значення мала участь у виданні ювілейного наукового збірника, присвяченого М. Грушевському з

нагоди його десятилітньої наукової діяльності в Галичині (1894-1904) [25, 343]. Запрошення він одержав у листі від В. Гнатюка. Відповідаючи, М. Кордуба зазначав, що дуже радий взяти участь у запланованій справі на честь такого поважного діяча і вважає своїм обов'язком спричинитися до неї: «на жаль, не маю під рукою нічого готового з тих речей, які надавалися б до збірки і доведеться писати. Прошу проте заховати для мене 1 ½ – 2 аркуші друку в другій частині, а я надіюсь на основі зібраного вже матеріалу зладити до січня 1905 р. розвідку з Буковинської історії» (лист від 15.10. 1904 р.) [26, арк. 103]. У квітні вчений пересилає вже готову статтю В. Гнатюку «Молдавсько-польська границя на Покутю до смерті Стефана Великого» [26, арк. 101; 27, 158-184].

М. Грушевський надавав особливої ваги виданням джерел до історії України, тому й розвинув археографічну діяльність [28, 72]. Планувалось видавати літописи і хроніки, матеріали правничого, історико-етнографічного характеру, а також з історії церкви й освіти. З цією метою готувалося видання «Жерела до історії України-Руси» і «Пам'ятки українсько-руської мови і літератури» [29, 34]. У зв'язку з цим М. Грушевський направляв своїх учнів вивчати іноземні архіви. М. Кордуба працював у Відні, Москві, Бухаресті (1907-1909 pp.) [28, 72].

Видання серії збірників «Жерела до історії України-Руси» під загальною редакцією М. Грушевського стало важливим успіхом археографічної комісії. У ній планувалося опублікувати матеріали з історії українського козацтва (остання чверть XVI – до середини XVIII ст.). У 1905 р. вчений запропонував комісії план видання джерел під назвою «Корпус матеріалів до історії козащини». Збирання документів мало відбуватись шляхом організації археографічних екскурсій до архівів і бібліотек різних країн Європи [30, 121], зокрема, бібліотеки Чарторийських, університету у Кракові, Красінських і Генерального штабу в Варшаві, публічної бібліотеки, архіву Сенату і Генерального штабу в Петербурзі, архіву міністерств справедливості і закордонних справ та Рум'янцевського музею у Москві [2, 408].

Для видання «Жерел до історії України-Руси» потрібні були немалі кошти [31, 175]. Хоча фінансова база НТШ поступово міцніла, матеріальні труднощі були відчутними. Урядових субсидій на археографічні дослідження та відрядження молодих дослідників майже не було. М. Грушевський звертався за допомогою до цісарського уряду через українську парламентську та сеймову репрезентацію [30, 121]. Зберігся лист НТШ до депутата сейму

від 9 грудня 1910 р. з проханням клопотати перед Міністерством культів і освіти про надання в Австрійському історичному інституті в Римі стипендії кандидатові НТШ – М. Кордубі, відрядженому у Ватикан для збирання документів до «Корпусу матеріалів до історії козащини» [32, арк. 1-2]. Там історик підібрав необхідний матеріал з історії унійних змагань української церкви XVI – початку XVII ст. [28, 84].

Виділ НТШ іноді допомагав у вигляді державних стипендій тим студентам, які мали значні успіхи в науковій праці (С. Томашівському, М. Кордубі, Г. Стрипському). М. Грушевський спеціально замовляв бібліографічні огляди праць зарубіжних істориків для «Записок НТШ», за що молоді науковці одержували щорічну платню та гонорар за кожний друкований аркуш огляду. Так, М. Кордуба понад п'ять років виконував такі замовлення [30, 121–122]. Історик виявив неабиякий інтерес до втілення в життя ідей свого вчителя. У відділі рукописів ЛНБ ім. В. Стефаника НАН України зберігаються виписки з історії Хмельниччини за 1636–1662 рр., зроблені М. Кордубою зі спеціальної літератури і джерел [33]. Знання європейських мов давало можливість історикую успішно виконувати це завдання [28, 85].

Хоча до збирання матеріалів М. Кордуба приступив ще в 1905 р., членом археографічної комісії був обраний тільки у 1911 р. [30, 122].

Про свою наполегливу працю над архівними документами М. Кордуба повідомляв М. Грушевському та своїм колегам. На той час саме припадає опрацювання ним габілітаційної теми, присвяченої польсько-семигородським відносинам у середині XVII ст. Допомогала й отримана довгоочікувана стипендія. Найбільше М. Кордубу цікавили документи про контакти Богдана Хмельницького із семигородським князем Юрієм II Ракоці. Так, під час роботи у віденських архівах над матеріалами про Хмельниччину М. Кордуба у листі до С. Томашівського 18 січня 1907 р. ділився думками про свої плани зі збирання архівних матеріалів, писав про цікаві документи у відділах «Polonica», «Turcica» та «Disparci di Germanica», про наявність у Відні великої частини венеційського дипломатичного архіву з тих часів, коли Венеція належала до Австрії: «...тож може цікаво буде Вам знати, що тут, у Відні матеріал до цієї справи (про Хмельниччину) дуже багатий і інтересний. Я весь час зустрічаю акти до цієї справи, спочатку навіть почав їх копіювати, особливо відносини Хмельницького з Туреччиною. Найтемніше досі місце в Слові о полку Ігоревім – також можна тут значно висвітлити; готую для «Записок НТШ»

рецензію на книгу Йорги «Geschichte der Rumdnen» і з цією метою думаю відвідати Бухарест. Затримуватись на Угорщині мені немає потреби, бо всі важливі архівні документи переглянуто до мене і видано. Якщо виб'ю продовження відпустки – то виберуся до Москви з надією знайти там щось цікаве» [34, арк. 13-14]. Пізніше у своїх біографічних статтях про родину Хмельницьких учений використав румунські джерела, видані Є. Гурмузакі [30, 122].

У тому ж році М. Кордуба виїжджав до Москви, оскільки там в архіві Міністерства закордонних справ зберігався потрібний йому польський дипломатичний архівний матеріал, про що він писав С. Томашівському з Москви 2 жовтня 1907 р. У листі також повідомляв, що знайшов невідомі досі акти про стосунки Ракоці з царем Олексієм Михайловичем, матеріали з останніх місяців козаччини перед смертю Б. Хмельницького, багато цікавого про події 1653 р. Водночас М. Кордуба нарікає на погані умови праці, що робота йде дуже повільно, бо московський архів відкритий тільки з 11.⁰⁰ до 15.⁰⁰ год., а в суботу – зачинений. Крім того, дуже багато різних свят, яких немає в Україні, і тому число робочих днів складає 3 або 4. Після обіду історик працював до 20.⁰⁰ год. у бібліотеці Рум'янцівського музею. У листі згадує про зустріч з А. Кримським та «милу бесіду», «в цілому зітхаю за хорошими умовами наукової праці, які були у Відні» [34, арк. 15]. Попри це у Москві дослідник підготував цікавий для галицької молоді нарис з життя українських студентів Московського університету та Вищих жіночих курсів [35].

Завдяки копіткій та наполегливій роботі М. Кордуби та інших членів археографічної комісії (О. Терлецького, Д. Коренця, С. Томашівського, С. Рудницького, О. Целевича, Ю. Кміта, З. Кузелі, І. Джиджори, І. Кревецького, І. Крип'якевича та ін.) протягом 1895-1913 рр. було видано 10 томів документів у серії «Жерела до історії України-Руси». Напрацювання М. Кордуби увійшли до 12-го тому «Матеріали до історії української козаччини» (Львів, 1911) [36, 52-53]. Зібраних документів виявилось так багато, що дослідник був змушений тексти актів подавати у скороченому вигляді, а зміст менш важливих – передавати своїми словами. «Без скорочення й вибору, – писав він, пояснюючи ситуацію, – прийшлося б товариству видати книгу чи не у шестеро більшу» [7, 117].

У роки Першої світової війни, драматичні події якої загрожували знищенням культурно-інституційних набутків української інтелігенції у Галичині, М. Кордуба відновив традицію

дієвої підтримки НТШ справи українського університету у Львові, зокрема практику підготовки спільних меморандумів від Товариства й українських депутатів Віденського парламенту на адресу уряду. Оскільки у довоєнний час цісарський уряд проектував розгляд справи українського університету щонайпізніше у жовтні 1916 р., М. Кордуба у березні того ж року на засіданні Товариства запропонував текст Меморандуму НТШ до Міністерства культів і освіти у цій справі. Після засідання передав його до друку, щоб, відбуваючи до Відня у своїх справах, відвезти його у міністерство [30, 117].

У серпні 1921 р. М. Кордуба виступає одним з організаторів Українського таємного університету (УТУ) у Львові. Оскільки польська влада зробила практично неможливим подальше навчання українських студентів у Львівському університеті, з'їзд вирішив, що українське суспільство «мусить допомогти університетській молоді іншим шляхом здобути собі знання і відповідні кваліфікації». Професор В. Щурат і більшість промовців відстоювали думку про заснування при НТШ приватного українського університету у Львові [37, 221-222]. Деякі члени УНТП, зокрема М. Кордуба, І. Куровець, В. Вергановський, висловились за те, щоби українські студенти продовжували навчання у Львівському університеті. Вони застерігали прихильників творення приватного українського університету, що такий навчальний заклад «не матиме жодного значення, складені екзамени не будуть визнані ані в краю, ані за кордоном». Однак більшість підтримала пропозицію В. Щурата [37, 223].

Обрали перший сенат УТУ, до якого ввійшли В. Щурат, М. Панчишин, М. Кордуба, І. Раковський, І. Крип'якевич, В. Вергановський, М. Левицький, Р. Ковшевич, Г. Куровець, М. Музика, М. Вахнянин [38, 67-68]. Ректором університету став відомий літературознавець і письменник, голова НТШ, професор В. Щурат, деканами: філософського відділу – М. Кордуба, правового – В. Вергановський, медичного – Г. Куровець [39, арк. 2-3].

Наукове обличчя УТУ було сформоване виключно завдяки НТШ. Секції Товариства керували роботою щодо формування наукової структури університету, кафедр, програм занять, підбору предметів та лекторів. Більшість дійсних членів НТШ були професорами університету [40, 13].

На початок 1921 р. на філософському факультеті вже діяло 14 кафедр і навчалось 235 студентів, а в 1923 р. – 31 кафедра та 324 студенти [41, 12]. Праця професорів відбувалась в умовах

постійного переслідування університету польською адміністрацією, масових арештів студентів, обшуків викладачів [42, 47].

Вибір окремих предметів був зумовлений особистими науковими зацікавленнями вчених НТШ, що надавало загальному курсові лекцій індивідуального забарвлення. Особливо це стосувалося суспільних дисциплін, де викладачі сформували унікальні лекційні цикли [43, 28]. Так, М. Кордуба читав курс «Доба Людовіка XIV» [44, 26].

Слід зазначити, що студенти філософського і правничого відділів мали змогу прослухати університетський курс повністю, на відміну від студентів медичного та політехнічного відділів, де навчання тривало лише 4 семестри [45].

Звичайно, умови навчання і праці в УТУ були далеко не ідеальні. Проте навіть те, що зроблено зусиллями викладачів у науковій сфері, варте поваги. В УТУ почало перші свої наукові кроки багато студентів. Професори університету трактували свою працю надзвичайно серйозно, бо не тільки самі давали поважні студії української науки, але й організовували до серйозної наукової праці тих студентів, що мали до неї особливе бажання [43, 30]. Згодом випускники філософського факультету стали працівниками товариств «Рідна школа», «Просвіта», вчителями гімназій.

У 1920 р. М. Кордуба, ставши членом управи історично-філософської секції, одночасно увійшов до віділу НТШ. Крім нього, з правом дорадчого голосу були запрошені Б. Барвінський та Ф. Колесса. У листі І. Крип'якевича до С. Томашівського від 8 квітня 1922 р. знаходимо повідомлення, що наукове життя історично-філософської секції «дуже ослабло». Вона працює в маленькому складі: голова – М. Кордуба, заступник – В. Вергановський, секретар – І. Крип'якевич. Такий склад зберігався протягом 1922-1927 рр. «Видань спеціальних не видавалось, в «Записках», що появлялися рідко, також історичних праць небагато» [46, 3].

Діяльність секції, як і Товариства загалом, залежала від політичної та економічної ситуації. У цей тяжкий період доводилося більше займатися політичною боротьбою, ніж науковими справами. Громадську роботу виконував М. Кордуба. І. Крип'якевич прагнув створити в Товаристві центр з новими поглядами, розраховуючи на В. Липинського, С. Томашівського як засновників державницької школи в українській історіографії. Продовжувачами його ідей одразу стали М. Кордуба, М. Чубатий, В. Герасимчук, І. Джиджора, Д. Дорошенко та ін. Так, І. Крип'якевич вчасно переорієнтував діяльність науковців секції,

які, втрапивши ілюзії щодо «самостійної Галичини», готувалися до неминучої зустрічі зі «східною майбутністю». Члени історично-філософської секції прийшли до висновку, що настав час взятися до праці на культурному та політичному полі [10, 30-31].

Безперечно, державницькій меті підлягав і план видання історико-географічного словника Галичини і збірки географічних назв, який М. Кордуба запропонував на засіданні історично-філософської секції 27 лютого 1920 р. [8, 5]. Секція схвалила цю ідею й доручила справу археографічній комісії, якою у 1918-1925 рр. керував О. Барвінський, а М. Кордуба був його заступником. З 1931 р. головою став М. Кордуба, заступником – І. Свенціцький, секретарем – М. Чубатий [46, арк. 6].

У 1926 р. за рекомендацією М. Грушевського М. Кордубу обирають членом археографічної комісії Всеукраїнської академії наук, через два роки – дійсним членом історичної секції ВУАН у Києві [9, 2]. Мова йде про нову археографічну комісію, створену в 1921 р. шляхом об'єднання археографічної комісії АН України (1919), Тимчасової археографічної комісії для розгляду давніх актів (1843) та Археографічної комісії УНТ ім. Шевченка в Києві (1913) з метою виявлення й обліку документальних матеріалів з історії України. Крім членів комісії, штатних і позаштатних співробітників, обстеження невиданих архівних матеріалів як у межах СРСР, так і за кордоном здійснювалося залученням науковців. Комісія тісно співпрацювала з археографічною комісією НТШ у Львові і залучила її співробітників до участі в підготовці археографічних видань, зокрема, маючи намір продовжити видання матеріалів до історії козаччини, розпочате в 1905 р. [36, 55].

М. Кордуба і В. Герасимчук працювали тоді в архівосховищах Львова, Кракова і Варшави. Вони копіювали документи за 1651–1665 рр. (матеріали Нарушевича, Дзедушицьких, Русецьких та ін.). Сьогодні копії згаданих та інших документальних матеріалів, виявлених у Москві, Львові, Варшаві, Кракові та Відні, зберігаються в рукописному відділі Центральної наукової бібліотеки ім. І. Вернадського АН України. Разом з діловодними документами установ, якими керував М. Грушевський, вони багато дають для з'ясування того, як була організована археографічна робота, яких набрала масштабів і як потім була силоміць припинена [36, 56].

Міжвоєнне НТШ, незважаючи на свої безсумнівні наукові заслуги та самовіддану працю в умовах польського національного гніту, залишалося на узбіччі головних напрямків світової історіографії. Але у 1927 р. відбулася одна важлива ініціатива, яка

мала велике значення для формування нових напрямків у тогочасній європейській історіографії.

У Варшаві авторитетний польський історик, дослідник європейського середньовіччя і польсько-українських стосунків М. Гандельсман проголосив створення Федерації історичних товариств Східної Європи, метою якої було пропагувати ідею Східної Європи як великого історично-культурного регіону, що простягається від східних кордонів Німеччини й Італії аж до українських земель та європейських кордонів Росії [47, 171]. У червні 1927 р. відбувся перший конгрес новоствореного Товариства з метою налагодження співпраці між усіма східноєвропейськими науковими інституціями. Членами виконавчої комісії Федерації і представниками української науки від НТШ стали М. Кордуба та І. Крип'якевич [48, 196].

Це була надзвичайно масштабна подія в науковому світі. До участі в конференції зголосилося 150 учених: представники академій наук, університетів, різних наукових установ і товариств, редакцій історичних журналів. Крім М. Кордуби та І. Крип'якевича, у конференції брали участь І. Свенціцький, І. Огієнко, Р. Смаль-Стоцький, А. Годінка. Свої враження про неї та детальний аналіз М. Кордуба подав у статті «Конференція істориків у Варшаві» [48, 198].

Слід зазначити, що українські делегати відчували себе на цій конференції нарівні з представниками інших народів та держав. І. Крип'якевич був обраний від українців у редакційну комісію словника слов'янських старожитностей, М. Кордуба засідав у президії словникової комісії і 7-членній управі, утвореній на конференції Федерації наукових установ Східної Європи і Слов'янщини [48, 199].

Очевидно, що увага новоствореної наукової асоціації до історичної проблематики названого регіону стимулювалася не лише геополітичними змінами, але й спробою перебрати на себе ті дослідницькі функції й наукові традиції, які на цих теренах виконували знамениті кафедри історії Східної Європи, що діяли у багатьох університетах Австро-Угорщини [7, 119].

У 1928 р. М. Кордуба репрезентував історико-філософічну секцію НТШ у Києві на відзначенні 20-ліття смерті професора В. Антоновича. Приїздові його до Києва, як свідчать листи М. Грушевського до К. Студинського, М. Грушевський був радий. «Я рад, що плян післати М. Кордубу представником на поминки В. Антоновича Вам подобається. Поминки будуть 25 березня... Я писав Кордубі просячи, щоб приїхав з рефератом. Тут буде кілька,

але хотілось би, щоб був галицький» [7, 118]. Незадовго «Україна» – орган історичної секції УНТ та історичної секції ВУАН надрукувала солідну статтю М. Кордуби про зв'язки В. Антоновича з Галичиною [49].

У 1929 р. М. Кордубу запрошують викладати історію України у Варшавському університеті. В Польщі історик перебуває до 1940 р. Переселення до столиці Польщі змушує його зректися посад бібліотечного референта НТШ, делегата у виділі, голови історично-філософичної секції та археографічної комісії [50, арк. 15].

Перебуваючи у Варшаві, історик виконує ряд завдань та доручень від НТШ. Згадаємо справу друку українських шкільних підручників, яку вчений неодноразово порушував на аудієнції в міністра освіти Польщі. У листі до В. Левицького від 7 травня 1932 р. М. Кордуба просить вислати йому заяву, виготовити відповідний меморіал на адресу міністра [50, арк. 5]. З наступних листів дізнаємося, що В. Левицький доручив скласти його М. Кордубі. «Вчора ввечері – уклав собі план меморіалу, але бракує таких даних, яких у Варшаві нема: 1) скільки студентів-українців є тепер по різних вищих школах Польщі і в еміграції; 2) скільки українських кафедр і доцентур було в львівському університеті до розпаду Австро-Угорщини» [50, арк. 9].

М. Кордубі доручали вирішувати питання про додаткову фінансову допомогу та дотації для НТШ від Міністерства освіти у Варшаві, які з кожним роком зменшувались. У листах зустрічаємо нарікання, як важко делегації потрапити на прийом до міністра освіти, на нестабільність політичної ситуації, на втручання у справи Москви [50, арк. 5, 12, 13, 15]. Очевидно, що робота не пішла намарно, бо 20–27 лютого 1936 р. делегація НТШ у складі голови Товариства В. Левицького, його заступника В. Децикевича та дійсного члена НТШ Р. Смаль-Стоцького відбула до Варшави з вимогами збільшити фінансування освіти Східної Галичини [10, 33].

На початку березня 1938 р. М. Кордуба отримує повідомлення від виділу Федерації історичних товариств Східної Європи, що її III загальні збори відбудуться 25–26 серпня 1938 р. в Цюриху безпосередньо перед Міжнародним конгресом істориків, що почнеться 28 серпня. Про це М. Кордуба одразу повідомив І. Крип'якевича, питаючи, чи ніхто з тих членів історичної секції, що не встигли записатись на участь у Міжнародному конгресі, не хоче приїхати на збори і виступити з рефератом. Водночас просить його припилювати, щоб НТШ визначило свого делегата та повідомило про це виділ Федерації (лист від 10 березня 1938 р.)

[51, арк. 5]. Згодом М. Кордуба одержав повідомлення, що НТШ призначило делегатом на ці збори його [52, арк. 1, 2].

17 травня 1938 р. вчений одержав запрошення від НТШ на конференцію у Львові, яку організовував вєсвода А. Білик з метою наукової дискусії про історичне походження назв, які вживаються при означенні «південно-західних земель». У запрошенні вказувалося, що оскільки на конференції буде вирішуватися доля таких термінів, як «західноукраїнські землі», «Східна Галичина» та загалом «український» і «руський» та з огляду на високий науковий рівень дискусії, присутність М. Кордуби на ній як професора Варшавського університету та спеціаліста в галузі історії, історичної географії, топоніміки просто необхідна та матиме велику вагу при вирішенні згаданих питань. Виділ НТШ також просив докладно зібрати всі наукові докази на слушність назв «український», «західноукраїнський» та аргументи проти назви «Східна Малопольська» [52, арк. 6].

У серпні 1938 р. М. Кордуба виступав на VIII Міжнародному конгресі істориків у Цюріху від НТШ та Українського Наукового Інституту. Згодом газета «Діло» повідомляла, що доповідь М. Кордуби на тему «Домінуюче становище Галицько-Волинської держави на Сході Європи в II половині XIII ст.» мала багато слухачів і прихильну оцінку в дискусії, викликала прохання до вченого з боку німецьких і чеських професорів вислати їм після надрукування відбитки реферату [51, арк. 6].

20 листопада 1938 р. НТШ запросило М. Кордубу на урочисту академію з нагоди трьох місяців з дня смерті С. Смаль-Стоцького. Історик виголосив доповідь, присвячену громадській діяльності академіка [51, арк. 10].

Як бачимо, шлях М. Кордуби до самостійних наукових досліджень лежав через діяльну участь у наукових товариствах, насамперед у НТШ. Йдеться не лише про вагомість товариства у формуванні М. Кордуби як дослідника з певним спрямуванням наукових інтересів на українську тематику, а й про неабияке значення стипендіальної та гонорарної підтримки. Зв'язки М. Кордуби з НТШ не припинялись до часу знищення Товариства радянською владою. Діяльність його у цій першій українській академії наук, безперечно, сприяла розширенню наукового світогляду історика. Завдяки праці в НТШ вчений увійшов у коло львівської громади, зокрема її провідних представників – М. Грушевського, І. Франка, В. Гнатюка. Завдяки їм М. Кордуба опинився в епіцентрі далекосяжних планів піднести рівень

української науки до європейського. В свою чергу, розпочавши з друкування окремих рецензій і статей у «Записках НТШ», активно долучившись до роботи в історико-філософській секції та особливо в археографічній комісії, молодий історик надав нового імпульсу розвитку національної науки і культури. Участь М. Кордуби у численних міжнародних конгресах як представника НТШ свідчить про визнання науковим співтовариством внеску вченого в історичну науку, вказує на співмірність його власних наукових інтересів і досліджень з перебігом наукового життя у різних галузевих, регіональних та національних «нішах» тодішньої історичної науки.

Література

1. Лист М. Грушевського до М. Кордуби / Приватний архів Адріани Огорчак (м. Львів).
2. Крип'якевич І. Історично-філософська секція НТШ під керівництвом М. Грушевського у 1894-1913 рр. // Записки Наукового товариства ім. Т. Шевченка. – Т. 222. – Львів: Вид-во НТШ у Львові, 1991. – С. 392-411.
3. Крип'якевич Р. М. Грушевський та І. Крип'якевич // Український історик. – 1991. – № 1-2. – С. 24-37.
4. Алексієвський М. М., Савенко В. В. Роль Наукового товариства ім. Т. Шевченка в українському національному відродженні (друга половина XIX – початок XX ст.). – Тернопіль: Літопис, 1999. – 188 с.
5. Головин Б. Кордуба Мирон // Подільське слово. – 1996. – 24 лютого.
6. Головин Б. М. Грушевський і становлення Мирона Кордуби як ученого / Михайло Грушевський – погляд із сьогодення: Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 130-річчю від дня народження М. С. Грушевського. – Тернопіль: ТДПУ, 1997. – С. 144-150.
7. Зайцева З. Мирон Кордуба й українські наукові товариства // Український історичний журнал. – 2002. – № 6. – С. 108-122.
8. Серкіз Я. Професор Мирон Кордуба // Просвіта. – 1996. – 3 березня.
9. Серкіз Я. Плугатар національної історії // За вільну Україну. – 1994. – 10 лютого.
10. Найда О. Окремі аспекти діяльності історично-філософської секції Наукового товариства ім. Шевченка. 1913-1940 роки // З історії Наукового товариства імені Шевченка: Збірник доповідей і повідомлень наукових сесій і конференцій НТШ у Львові. – Львів: Вид-во НТШ. – Т. 10. – 1998. – С. 24-33.
11. Купчинський О. Листи М. Кордуби до М. Грушевського: питання творчих взаємин і співпраці учня і вчителя // М. Грушевський і Львівська історична школа. – Львів: ЛДУ, 1995. – С. 178-186.
12. Ярема С. Мирон Кордуба // Ювілейна книга Української гімназії в Тернополі. До 100-річчя заснування. 1898-1998. – Тернопіль-Львів: Видавництво НТШ, Львівське крайове товариство «Рідна школа», 1998. – С. 662-663.

13. Матеріали про прийняття державних іспитів у студента філософського факультету Кордуби Мирона // Державний архів Чернівецької області (далі – ДАЧО), ф. 216, оп. 2, спр. 125, арк. 1-144.
14. Винар Л. Найвидатніший історик України М. Грушевський (у 50-ліття смерті: 1934 – 1984) // Сучасність. – 1985. – лютий. – Ч. 3. – С. 54-78.
15. Кордуба М. Приїзд проф. М. Грушевського до Львова // Вісник Союзу Визволення України. – 1916. – Ч. 128. – С. 795-796.
16. Записки НТШ. – Т. 5. – Львів, 1895. – С. 5-7, 11-12.
17. Записки НТШ. – Т. 8. – Львів, 1895. – С. 39-44, 58-61.
18. Записки НТШ. – Т. 7. – Львів, 1895. – С. 38-39.
19. Кордуба Мирон – академік у Львові, член НТШ з 1895 р. // Центральний державний історичний архів України у м. Львові (далі – ЦДІА України у м. Львові), ф. 309, оп. 1, спр. 371, арк. 70.
20. Кордуба Мирон (1876–1947) // Нарис історії «Просвіти». – Львів–Краків–Париж, 1993. – Ч. 1. – С. 142.
21. Винар Л. М. Грушевський – історик України // Михайло Грушевський: Збірник наукових праць і матеріалів Міжнародної ювілейної конференції, присвяченої 125-й річниці від дня народження Михайла Грушевського. – Львів: Атлас, 1994. – С. 13-31.
22. Записки НТШ. – Т. 11. – Львів, 1896. – С. 1-11.
23. Записки НТШ. – Т. 14. – Львів, 1896. – С. 2-3, 37-40, 41-42.
24. Записки НТШ. – Т. 20. – Львів, 1897. – С. 31-32, 35-37.
25. Макар Ю., Добржанський О. Грушевський і українська інтелігенція Буковини в кінці XIX – на початку XX ст. // Михайло Грушевський: Збірник наукових праць і матеріалів міжнародної ювілейної конференції, присвяченої 125-й річниці від дня народження Михайла Грушевського. – Львів: Атлас, 1994. – С. 340-345.
26. Листи М. Кордуби до В. Гнатюка // ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, зв. 155, од. зб. 2274, арк. 101-114.
27. Кордуба М. Молдавсько-польська границя на Покуття до смерті Стефана Великого // Науковий збірник, присвячений проф. М. Грушевському учениками й прихильниками з нагоди Його десятилітньої наукової праці у Галичині (1894–1904). – Львів, 1906. – С. 158-184.
28. Гирич І. Організація М. С. Грушевським археографічної роботи у львівський період життя і діяльності // Український історичний журнал. – 1997. – № 1. – С. 72-86.
29. Кучер Р. Наукове товариство імені Т. Шевченка: Два ювілеї. – К.: Наукова думка, 1992. – 112 с.
30. Чуприна В., Чуприна З. Видатний дослідник Хмельниччини // Дзвін. – 2000. – № 3. – С. 121-124.
31. Винар Л. М. Грушевський: історик і будівничий нації: Статті і матеріали. – Нью-Йорк – Торонто – Київ: Вид-во Фундації імені О. Ольжича, 1995. – 304 с.
32. Лист депутатам австрійського сейму про надання дозволу на опрацювання теми «Корпус актів до історії козащини» у

- Ватиканському архіві // ЦДДА України у м. Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 83, арк. 1-2.
33. Кордуба М. Хмельниччина. Виписки з друкованих праць і рукописів (1636–1662) // Львівська наукова бібліотека НАН України ім. В. Стефаника, відділ рукописів, ф. 61, спр. 8-19, арк. 1-897.
34. Листи Кордуби М. до Томашівського С. // ЦДДА України у м. Львові, ф. 368, оп. 1, спр. 170, арк. 13-15.
35. Стаття Кордуби Мирона «З життя українських студентів у Москві» // ЦДДА України у м. Львові, ф. 834, оп. 1, спр. 119, арк. 1-6.
36. Бутич І. Михайло Грушевський – археограф // Михайло Грушевський: Збірник наукових праць і матеріалів Міжнародної ювілейної конференції, присвяченої 125-й річниці від дня народження Михайла Грушевського. – Львів: Атлас, 1994. – С. 13-31.
37. Кугутяк М. Історія української націонал-демократії (1918 – 1929). – Київ – Івано-Франківськ: Плай, 2002. – Т. 1. – 536 с.
38. Лазечко П. З історії створення та діяльності Українського таємного університету у Львові (1921 – 1925 рр.) // Український історичний журнал. – К.: Наукова думка, 1994. – № 6. – С. 64-71.
39. Довідка про заснування і роботу університету // ЦДДА України у Львові, ф. 310, оп. 1, спр. 9, арк. 2-3.
40. Падох Я. Незнищене товариство (до 110-річчя НТШ). – Львів, 1983. – 21 с.
41. Головач О. Вчені НТШ і Український університет у Львові // Вісник НТШ. – 1992. – № 1. – С. 12-13.
42. Щурат С., Гургула-Щурат О. Два крила. – Львів: Світ, 1996. – 98 с.
43. Мудрий В. Український університет у Львові. – Нюрнберг, 1948. – 60 с.
44. Книга обліку грошей, внесених студентами за навчання (1921–1922) // ЦДДА України у м. Львові, ф. 310, оп. 1, спр. 160, арк. 26.
45. Меморіал в українській університетській справі, надісланий Сенатом університету Найвищий Раді Мирової конференції в Парижі та Союзу народів у Женеві // ЦДДА України у м. Львові, ф. 310, оп. 1, спр. 6, арк. 1-31.
46. Листи І. Крип'якевича // ЦДДА України у м. Львові, ф. 368, оп. 1, спр. 174, арк. 3, 6 зв.
47. Грицак Я. Чи була школа Грушевського? // М. Грушевський і українська історична наука: Матеріали наукових конференцій. – Львів: В-во НТШ, 1999. – С. 162-171.
48. Korduba M. Chmielnicki Bohdan Zenowi // Polski siownik biograficzny. – Т. 3. – Krakow, 1937. – S. 329-334.
49. Кордуба М. Зв'язки В. Антоновича з Галичиною // Україна. – 1928. – Кн. 5. – С. 33-78.
50. Листи Кордуби М. до В. Левицького // ЦДДА України у м. Львові, ф. 771, оп. 1, спр. 38, арк. 1-18.
51. Листи Кордуби М. до Крип'якевича І. з Варшави // ЦДДА України у м. Львові, ф. 357, оп. 1, спр. 24, арк. 1-11.
52. Письма преподавателям университета и приглашения принять участие в работе международной конференции // ЦДДА України у Львові, ф. 309, оп. 1, зв. 6, од. зб. 112, арк. 1-8.